

11.11.2023

OAJ:n toimenpide-ehdotukset nuoriso- ja jengirikollisuuteen

Taustaa

Nuorten väkivaltarikollisuus on kasvanut merkittävästi alaikäisten, erityisesti alle 15-vuotiaiden keskuudessa. Nuorten väkivaltarikokset kohdistuvat yleensä toisiin nuoriin. Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa -selvityksen mukaan pahoinpitelyissä käytetty väkivalta sisältää yleisimmin lyömistä ja potkimista. Muutosta on tapahtunut siinä, että yhä useampaan alaikäisten tekemään väkivaltarikokseen liittyy teräaseita. Selvityksen mukaan nuoriin kohdistuvissa rikoksissa tapahtumapaikka on usein yleinen tai muu kuin yksityisasunnoksi luettava yksityinen tila. Erityisesti alle 15-vuotiaisiin kohdistuvissa rikoksissa tapahtumapaikka on yleisimmin koulu tai kouluun liittyvä paikka, mukaan lukien koulumatka. Edelleen selvityksen mukaan sosiaalisen median rooli nuorten välisissä konfliktitilanteissa ja väkivaltarikollisuudessa on viime vuosina lisääntynyt olennaisesti.

Polisiin mukaan Suomessa on tunnistettu kymmenen katujengiksi luokiteltavaa ryhmää. On hyvä huomioida, ettei katujengit ja nuorisoricollisuus ole sama asia. Katujengeissä enemmistö on täysi-ikäisiä, mutta jengeihin kuuluu myös alaikäisiä. Katujengien jäsenistä iso osa on maahanmuuttajataustaisia. Onnistuneella kotoutumisella ja esimerkiksi kielitaidon kehittämällä on merkittävä vaikutus sitouttamisella kouluun ja laajemmin osaksi yhteiskuntaan. OAJ:n ratkaisut maahanmuuttotoustaisten koulutuksen ja työllistymisen edistämiseksi löydät täältä: <https://www.oaj.fi/politiikassa/maahanmuuttajien-koulutus-ja-tyollistyminen/>.

Nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntymisen katkaiseminen on yksi hallitusohjelman tavoitteista. Hallitusohjelmassa on myös tunnistettu väkivallan esiintyminen kouluissa ja hallitus haluaakin vahvistaa opettajien ja rehtoreiden toimivaltuuksia puuttua opetusta häiritsevään toimintaan. Hallitusohjelmassa on kirjattu seuraavaa:

- Hallitus laatii vuoden 2023 loppuun mennessä laajan toimenpideohjelman, jolla katkaistaan nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen Suomessa. Hallitus tekee periaatepäätöksen poikkihallinnollisen jengirikollisuuden ennaltaehkäisy- ja torjuntaohjelman laatimisesta.
- Nykyistä ennaltaehkäisevää Ankkuritoimintaa tai vastaavaa toimintaa kehitetään yhä kattavammaksi ja toimivammaksi. Hyödynnetään oikeusministeriön kehittämää toimintamallia Ankkuritoiminnan jälkeisenä tukena.
- Hallitus koventaa rangaistuksia katujengirikollisuuteen liittyvistä rikoksista säätämällä rikoksen liittyminen katujengin toimintaan erilliseksi rikoksen koventamisperusteeksi.
- Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen

11.11.2023

- Varaus muihin toimiin kaikista heikoimmassa asemassa olevien auttamiseksi:
  - Toimet, jotka kohdentuvat vakavasti päihteidenkäytöllä, rikoksilla ja väkivallalla oireilevien nuorten auttamiseen
- Hallitus vahvistaa opettajien ja rehtoreiden toimivaltuuksia puuttua opetusta häiritsevään toimintaan ja tekee tarvittavat lainsäädäntömuutokset mobiililaitteita koskien
- Kouluväkivallan ehkäisyssä otetaan käyttöön yhtenäiset suunnitelmat
- Hallitus vahvistaa kiusaamisen uhriksi joutuneen oppilaan oikeusturvaa

Oikeusministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan toimenpideohjelman, jolla torjutaan nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen Suomessa. Työryhmän laatii nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen vastaisen toimenpideohjelman. Työryhmän toimikausi on 1.9.–31.12.2023.

OAJ esittää seuraavia toimenpiteitä nuoriso- ja jengirikollisuuden toimenpideohjelmaan:

1. Toimenpide: Vahvistetaan kouluun kiinnittymistä pitämällä ryhmäkoot pieninä ja lisäämällä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetusta ja ryhmäytymistä.

Koulupoissaolot tai kiinnittymättömyys kouluun ovat riskitekijöitä syrjäytymiselle ja erilaiselle ryhmäytymiselle ja täten myös rikollisuudelle. Paljon poissaolteissa korostuu oppijat, joilla on oppimisen pulmia.

OAJ pitää myös tärkeänä, että jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollistetaan mieluisa harrastus. Nuorisotyö on myös tärkeää nuorten hyvinvoinnin lisäämisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorisotyön riittävästä resursseista on huolehdittava.

2. Toimenpide: Uudistetaan oppimisen tuki

OAJ:n malli oppimisen tuesta

<https://www.oaj.fi/politiikassa/oppimisen-tuki-toimivaksi/>

3. Toimenpide: Lisätään resurssiopettajia

Resurssiopettajien lisääminen mahdollistaa oppilaiden paremman kohtaamisen ja yksilöllisen huomioimisen, mahdollistaa paremman havainnoinnin ja puuttumisen. Opettaja – erityisopettaja työparia suosittava, sillä tämä tuo myös pedagogista lisäosaamista.

4. Toimenpide: Vahvistetaan opettajien ja rehtoreiden puuttumistoimivaltaa

11.11.2023

Perusopetuksessa oppilaan opetus on voitava evätä enintään kolmeksi tai viideksi päiväksi. Mikäli oppilaan opetuksen epäämiseen liittyy kiusaamista tai väkivalta on kohdistunut toiseen oppilaaseen, tulee laatia suunnitelma, miten kyseisessä tilanteessa seurataan ja varmistetaan kiusaamisen loppuminen sekä turvallinen paluu kouluun. Opetuksesta evätyllä oppilaalla olisi oltava velvollisuus tavata opiskeluhuollon psykologi tai kuraattori.

Opettajan ja rehtorin määräämien rangaistusten suorittaminen on säädettävä osaksi oppivelvollisuutta. Esimerkiksi osalla oppilaista, joilla on paljon jälki-istuntorangaistuksia, ei myöskään suorita niitä. Samoilla oppilailla voi olla paljon – jopa kymmeniä tunteja – hoitamattomia jälki-istuntoja keväällä lukuvuoden päättyessä. Hallituksen esityksessä HE 66/2013 on todettu, ettei tilanne ole hyväksyttävä. Säädetyt rangaistukset ovat tehottomia, jopa turhia, ellei niitä voida tehokkaasti vaatia suoritettavaksi. Yhteiskunta antaa väärän signaalin oppilaille, mikäli emme säädä oppilaalle velvollisuutta suorittaa hänelle lain nojalla määrättyjä rangaistuksia kunkin lukukauden loppuun mennessä.

Perusopetuslaissa on täsmennettävä mitä vaaralliset aineet / kielletty esine ovat ja saako niitä ottaa pois ja miten.

Matkapuhelimet ja muut älylaitteet on voitava kieltää jo ennaltaehkäisevästi opetuksen ja oppimisen varmistamiseksi.

Lukiolain ja lain ammatillisesta koulutuksesta mukaan opiskelijan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään kolmen työpäivän ajaksi. Opiskelijan oikeus opetukseen tulisi voida evätä enintään viideksi päiväksi. Mikäli opiskelijan opetuksen epäämiseen liittyy kiusaamista tai väkivalta on kohdistunut toiseen opiskelijaan, tulee laatia suunnitelma, miten kyseisessä tilanteessa seurataan ja varmistetaan kiusaamisen loppuminen sekä turvallinen paluu oppilaitokseen. Opetuksesta evätyllä opiskelijalla olisi oltava velvollisuus tavata opiskeluhuollon psykologi tai kuraattori.

5. Toimenpide: Fyysinen rajoittaminen kiinnipitämällä mahdolliseksi perusopetuksessa

Perusopetuslain 29 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että tämä toteutuu. Koulussa voidaan käyttää vain laissa säädettyjä puuttumis-, kurinpito- ja turvaamistoimia. Välttämätön voimankäyttö on mahdollista vain perusopetuslain 36 b ja d §:ien mukaisesti silloin, kun opetusta häiritsevää ja/tai turvallisuutta vaarantava oppilas poistetaan opetustilasta, koulun tilaisuudesta tai koulun alueelta, tai kun oppilaalta otetaan haltuun turvallisuutta vaarantava tai häiritsemiseen käytettävä esine tai aine. Oppilaan fyysisestä rauhoittamisesta kiinnipitämällä ei ole säädetty perusopetuslaissa. Perusoikeuksien rajoittaminen voi siten tulla yksittäistapauksissa kyseeseen ainoastaan rikoslain 4 luvun 4 ja 5 §:ssä säädettyinä hätävarjeluna tai pakkotilassa sallittuna tekona silloin, kun vähemmän rajoittavat toimet eivät tule kysymykseen.

11.11.2023

Välttämättömien ja puolustettavien voimakeinojen käyttö on perusopetuslaissa sidottu edellä todettuun opetusta häiritsevän oppilaan tilasta poistamiseen sekä tilanteeseen, jossa haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen (36 d §). Perusopetuksessa on kuitenkin tarve sille, että rehtorilla ja opettajalla olisi oikeus rauhoittaa oppilas fyysisesti rajoittamalla oppilaan oman tai muiden oppilaiden tai koulun henkilökunnan turvallisuuden varmistamiseksi silloin, kun vähemmän rajoittavat toimet eivät tule kysymykseen. Kuten apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/3176/2020 todennut, oppilaiden oikeusturvan toteutumiseksi on välttämätöntä, että asiasta säädetään nimenomaisesti laissa.

Säädetään perusopetuslakiin pykälä: Kiinnipitäminen

Rehtori tai opettaja voi oppilaan rauhoittamiseksi pitää kiinni oppilaasta, jos oppilas sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on oppilaan oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitäminen on oltava viimesijainen keino turvallisuuden varmistamiseksi ja kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon oppilaan käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös oppilaan siirtämisen. Kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kiinnipitämiseen turvautuneen opettajan tai rehtorin tulee antaa kirjallinen selvitys tapahtuneesta opetuksen järjestäjälle.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain (39/1889) 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

6. Toimenpide: Vanhemmille vastuuta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön

Ensisijainen kasvatusvastuu on huoltajilla. Oppivelvollisuuslain mukaan oppivelvollisen huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollinen suorittaa oppivelvollisuuden. Lakiin tulisi täsmentää huoltajan velvollisuutta osallistua lapsen asioiden käsittelyyn koulussa tai oppilaitoksessa.

Koululla, opettajilla ja vanhemmilla on sama päämäärä: lapsen paras. Yhteistyö edellyttää kaikkien osapuolten aktiivista osallistumista ja aikaa luottamuksen rakentamiseen.

7. Toimenpide: Tiedonkulun esteitä purettava. Moniammatilliselle yhteistyöllä varattava aikaa ja luotava toimivia malleja

Tällä hetkellä oppijan ympärillä on monesti aikuisia, joilla kaikilla on jokin tieto oppijasta, mutta tieto ei kulje heidän välillään.

11.11.2023

Koulun ja muun muassa nuorisotoimen, sosiaalitoimen, lastensuojelun, ja poliisin välisestä tiedonkulusta ja työnjaosta tulisi kirjata myös lainsäädäntöön selkeästi. On tärkeää, että kaikki tietävät kenellä on oikeus saada tietoa sekä koordinaatiovastuu ja vastuu seurannasta, jos kiusaamista tapahtuu muulloinkin kuin kouluaikana.

Esimerkiksi viranomaisyhteistyö pitäisi mahdollistaa sellaisen nuorten kohdalla, jonka pelätään lipsuvan katujengiin. Poliisin pitäisi saada kertoa tällaisessa tilanteessa huolesta nuoren koulun rehtorille, jotta myös koulu on tietoinen riskistä ja voi auttaa ottamaan koppia nuoresta koulun käytettävissä olevin keinoin.

8. Toimenpide: Huolehditään, että opiskeluhoito toimii kouluissa ja oppilaitoksissa sekä osallistuu kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ennaltaehkäisyyn sekä tapausten käsittelyyn ja seurantaan.

Opiskeluhoitoon henkilökunnan riittävydestä on huolehdittava: kuraattori / 670 oppilasta ja psykologi / 780 oppilasta.

Opiskeluhoitoon kuraattorin ja psykologin työaikaa on kohdennettava sekä yhteisölliseen että yksilölliseen opiskeluhoitoon niin, että painopiste on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti yhteisöllisessä opiskeluhoitossa.

9. Toimenpide: Oppijan koulunkäytävyyden arviointi ja tarvittavien jatkotoimenpiteiden suunnittelu

Otetaan käyttöön koulunkäytävyyden arviointiprosessi, joka käynnistetään moniammatillisesti viipymättä, kun signaaleja arvioinnin tarpeesta ilmenee, esim. oppilaalle tai opiskelijalle alkaa kertyä epäselviä poissaoloja tai akuutissa väkivalta- tai muussa kriisitilanteessa tai niiden uhatessa.

Arvioidaan 1) oppilaan vointi, 2) koulun ja ryhmän tilanne sekä 3) muiden tahojen järjestämä tuki.

Arvioinnin tulosten perusteella suunnitellaan ja vastuutetaan tarvittavat jatkotoimenpiteet.

Kun lapsella, oppilaalla tai opiskelijalla on neuvolan ja opiskeluhoitoon ammattihenkilöiden arvion mukaan tarve päästä nopeutetussa menettelyssä mielenterveyspalveluihin, on hoidon tarpeen edellyttämät tutkimukset ja erikoislääkärin arviointi toteutettava viipymättä.

Lisätietoja: Vaativan erityisen tuen kehittämissuunnitelman loppuraportti 2017:34

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf

10. Toimenpide: Nuorten ennaltaehkäisevien, matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluiden saatavuus on turvattava

11.11.2023

Nuorten mielenterveysongelmat ovat viime vuosina lisääntyneet. Ennaltaehkäisevillä, matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluilla turvataan nuorten koulunkäynti ja opiskelu sekä ehkäistään ongelmia tulevaisuudessa.

11. Toimenpide: Selkeytetään koulun tai oppilaitoksen ja lastensuojelun välistä yhteistyötä

Koulun/oppilaitoksen ja lastensuojelun välinen yhteistyö edellyttää riittäviä resursseja kummallekin. Toimiva yhteistyö edellyttää myös sitä, että osapuolet tuntevat toistensa vastuut ja velvollisuudet ja yhteistyöstä lapsen asioissa vallitsee yhteisymmärrys. Lastensuojelun resurssit on oltava riittävät, jotta tukea ja apua tarvitseva lapsi saa avun oikea-aikaisesti.

Lastensuojelulain 52 a §:ään lisätään velvollisuus ilmoittaa kirjallisesti päiväkotiin, koululle tai oppilaitokseen, kuka tai mikä taho missäkin asiassa tekee yhteistyötä koulun tai oppilaitoksen kanssa ja on toimivaltainen päättämään lapsen varhaiskasvatusta ja oppivelvollisuutta koskevista asioista.

Tietoa konsultaation mahdollisuudesta pitäisi lisätä ja kynnystä madaltaa esim. nimeämällä kouluihin vastuuhenkilöt, joiden puoleen voi kääntyä.

Tuodaan enemmän esille mahdollisuutta järjestää alkupalaveri niin, että myös lastensuojeluilmoituksen tehnyt opettaja on mukana.

Laaditaan yhdessä toimintamallit yleisimpiin tilanteisiin. Harjoitellaan ja huolehditaan riittävästä koulutuksesta. Sujuva yhteistyö ei saa olla kiinni yksittäisten ihmisten motivaatiosta.

Tiedonkulku on ohjeistettu konkreettisin esimerkein.

Sovittu toimiva yhteistyö myös silloin, jos lapsi on varhaiskasvatuksessa avohuollon tukitoimena

12. Toimenpide: Opettajalle/rehtorille tieto lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta

Lastensuojelun laatusuositus, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8

Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon.

13. Toimenpide: Lapsen koulupolun merkityksen nostaminen sijoituspäätöksen keskeiseksi elementiksi

11.11.2023

Lastensuojelulain 52 a pykälän 2 momenttiin tulisi tehdä lisäys siitä, että sosiaalityöntekijän olisi varmistettava lapsen perusopetukseen ja muihin opintoihin liittyvien tietojen siirtämisestä opetuksen järjestäjälle. Asia oli jo esillä hallituksen esitysluonnoksessa lastensuojelulain muuttamisesta VN 463/2021, mutta kyseinen hallituksen esitysluonnos ei edennyt mitoituksia lukuun ottamatta.

14. Toimenpide: Ankkuritoiminnan vakiinnuttaminen

Moniammatillinen ankkuritoiminta on tehokas keino puuttua nuorten rikollisuuteen ja ennaltaehkäistä nuorten häiriökäyttäytymistä. Ankkuritoiminta tulee vakiinnuttaa ja koulujen ja oppilaitosten roolia ankkuritoiminnassa tulee vahvistaa. Koulut ja oppilaitokset ovat keskeisiä yhteisöjä, joihin jokaisen lapsen ja nuoren pitäisi pystyä kiinnittymään.

15. Toimenpide: Nuorisoväkivallan koordinaattorin tehtävä valtioneuvostoon

Poliisin näkyvyyttä ja läsnäoloa nuorten parissa on vahvistettava erityisesti kouluissa ja sosiaalisessa mediassa. Poliisin näkyvä läsnäolo on ongelmien ennaltaehkäisemisen näkökulmasta erittäin tärkeää ja lisää luottamusta. Jokaisella koululla ja oppilaitoksella tulisi olla oma yhteyshenkilö poliisista, jota on mahdollista konsultoida, ja joka voi vierailla säännöllisesti koululla.

Ankkuritoiminta on moniammatillista yhteistyötä, jolla puututaan nuoren tekemiin rikoksiin, päihteiden käyttöön tai muuhun huolta aiheuttavaan käytökseen. Tutkimusten mukaan Ankkuritoiminta on todettu vaikuttavaksi: ankkuritoimintaan osallistuneilla nuorilla oli verrokkeihin nähden pienempi riski olla epäiltyä uudesta rikoksesta seuraavan vuoden aikana. Ankkuritoiminta tuleekin vakiinnuttaa ja kohdistaa resursseja tähän työhön. Koulujen ja oppilaitosten roolia ankkuritoiminnassa tulee vahvistaa.

Lisätalousarvioesityksen yhteydessä eri ministeriöiden kesken on todettu, että olisi tärkeää perustaa nuorisoväkivallan koordinaattorin tehtävä valtioneuvostoon. Tehtävän tarkoituksena olisi tukea kaikkien ministeriöiden työtä nuorisorikollisuuden osalta ja lisätä tietoa eri toimijoiden työstä sitä, että vältettäisiin päällekkäinen työ ja saataisiin eri toimijoita kiinnitettyä yhteiseen tavoitteelliseen työhön.

16. Toimenpide: Varmistetaan nopea ja tehokas rikosprosessi nuorten tekemien ja nuorten kohdistuneiden rikosten osalta

Nuorten tekemiin rikoksiin ja rikoksiin, jotka kohdistuvat nuoriin on pystyttävä puuttumaan tehokkaammin ja nopeammin. Nopea ja tehokas prosessi ehkäisee rikoskierteen synnyn.

11.11.2023

17. Toimenpide: Väkivaltaisen kuva- ja videomateriaalin levittäminen kriminalisoitava

Verkossa leviää yhä enemmän kuvamateriaalia, jossa jopa hyvin vakavaa väkivaltaa kohdistetaan lapsiin. Lapsiasiavaltuutettu on ehdottanut, että väkivaltaisen kuva- ja videomateriaalin levittäminen kriminalisoidaan. OAJ kannattaa, että väkivaltaa kuvaavan materiaalin hallussapito on säädettävä rangaistavaksi. Tällä hetkellä raakaa väkivaltaa sisältävän materiaalin levittäminen on rangaistavaa, mutta lapseen kohdistuvaa väkivaltaa kuvaavan materiaalin hallussapitoa ei ole kielletty.

18. Toimenpide: Aluehallintovirastolle säädettävä mahdollisuus valvoa oma-aloitteisesti kaikkea opetustoimen lakien mukaista toimintaa

Nykyinen kasvatuksen ja koulutuksen oikeusturvajärjestelmä ja sen resurssit ovat hajanaiset. Suomessa on useita eri tahoja, jotka käsittelevät oikaisuja, valituksia ja kanteluita sekä lisäksi erillinen lapsiasiainvaltuutettu. Esimerkiksi kiusaamisia koskevien valitusten käsittelyajat ovat pitkiä ja prosessi byrokraattinen.

Perusopetukseen ja toiselle asteelle on säädettävä aluehallintovirastolle oma-aloitteinen puuttumisoikeus sen epäillessä, ettei koulutusta järjestetä lainsäädännön mukaisesti sekä toimivat puuttumiskeinot. Sivistysvaliokunta on aiemmin ottanut asiaan kantaa (mm. SivL 3/2019 ja SivM 1/2022) edellyttäen, että aluehallintovirastolle säädettäisi mahdollisuus valvoa oma-aloitteisesti kaikkea opetustoimen lakien mukaista toimintaa ja sillä on työhön riittävät resurssit.

Lisätietoja

Ira Hietanen-Tanskanen
juristi
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ
ira.hietanen-tanskanen@oaj.fi
0451277488